

פרשת עקב

הליכות עולם לוי

(חבקוק ג' ו')

לעילוי נשמת ר' יהודה לוי ז"ל

זמן ר"ת	צאת השבת	חלקת נרות	לוח אור החיים
20:57	20:05	19:15*	י-ם
20:54	20:03	19:13	ת"א
20:58	20:06	19:16	חיפה
20:55	20:03	19:13	ב"ש

* לנוהגים 40 דק': 18:55

עבוד מאהבה

סמוך אצל לאוהביו העושים מאהבה ששכרם יותר גדול הוא אומר לאלפים. עכ"ל. הרי ששכר העושים מאהבה כפול מהעושים מיראה, ולדרכנו שכר מצוות עשה כפול ממצוות לא תעשה. ולכן העושים מאהבה מבטיחים הכתוב וּבְרַקָּה וְהַרְקָה, דהיינו ברכה ורבויו.

ונראה לבאר הסיבה לכך, שכן העושה מאהבה אינו מסתפק במה שחייב אלא רוצה להרבות מעשים ולהוסיף עוד כהנה וכהנה לעשות נחת רוח לאביו שבשמים, וכמו שכותב הרמח"ל בספרו מסילת ישרים (פרק י"ח) בביאור מדת החסידות וז"ל: והענין הוא כי הנה המצות המוטלות על כל ישראל כבר ידועות הן וחובתן ידועה עד היכן היא מגעת, אמנם מי שאוהב את הבורא יתברך שמו אהבה אמיתית לא ישתדל ויכוין לפטור עצמו במה שכבר מפורסם מן החובה אשר על כל ישראל בכלל, אלא יקרה לו כמו שיקרה אל בן אוהב אביו שאילו יגלה אביו את דעתו גילוי מעט שהוא חפץ בדבר מן הדברים, כבר ירבה הכן בדבר ההוא ובמעשה ההוא כל מה שיוכל. ואע"פ שלא אמרו אביו אלא פעם אחת ובחצי דיבור, הנה די לאותו הכן להבין היכן דעתו של אביו נוטה לעשות לו, גם את אשר לא אמר לו בפירוש, כיון שיוכל לדון בעצמו שיהיה הדבר ההוא נחת רוח לפניו ולא ימתין שיצוהו יותר בפירוש או שיאמר לו פעם אחרת. והנה כמקרה הזה יקרה למי שאוהב את בוראו ג"כ אהבה נאמנת, כי גם הוא מסוג האוהבים ותהיינה לו המצות אשר צוויים גלוי ומפורסם לגילוי דעת לבד לדעת שאל הענין ההוא נוטה רצונו וחפצו ית"ש, ואז לא יאמר די לי במה שאמור בפירוש, או אפטור עצמי במה שמוטל עלי עכ"פ, אלא אדברא יאמר כיון שכבר מצאתי ראיתי שחפצו ית"ש נוטה לזה, יהיה לי לעינים להרבות בזה הענין ולהרחיב אותו בכל הצדדין שאוכל לדון שרצונו יתברך חפץ בו, וזהו הנקרא עושה נחת רוח ליוצרו. נמצא כלל החסידות הרחבת קיום כל המצות בכל הצדדין והתנאים שראוי ושאפשר. עכ"ל. ונמצא כיון שמרבה ומרחיב גם הקב"ה מרבה ומרחיב לו את שכרו.

ומעתה נבוא לבאר מדוע באמת הקב"ה מבטיח שכר גשמי, אבל לפי המבואר השכר הגשמי הינו על העבודה מאהבה ולא על העבודה מיראה, וכמו שהוכחנו שעל העשיה דהיינו העבודה מאהבה ישנם את כל הברכות, ורוצה הקב"ה לומר לאלו העובדים מאהבה, שלמרות שידעתי את לבבכם הטוב ושכל מחשבתכם רק לעשות את רצוני וכמה שיותר, בכל זאת תדעו שגם אני משנה מנהגי שאינני נותן שכר בעולם הזה, ולכם אתן ברכה והצלחה מרובה, שכמו שאתם עושים יותר ממה שאתם חייבים, כך רצוני לנהוג עמכם וליתן לכם יותר ממה שאני חייב. ואולם שכרם האמיתי לא יפגע שבאמת השכר המגיע הוא לעולם הבא, ומה שה' נותן להם כאן אינו אלא שיפור תנאים בעולם הזה, כדי שיוכלו עוד להרבות בתורה ובמצוות.

אחים יקרים, נמצאים אנו בשבעה דנחמתא, וכל ההפטרות הינם כמו הפרשות בספר דברים, מראים על אהבתו הגדולה של הקב"ה לעמו ישראל, בואו ונחזיר לו מעט אהבה ונעשה גם את רצונו באהבה ובשמחה.

פרשתנו פותחת בהבטחות נפלאות לעם ישראל עבור קיום התורה והמצוות, והמתבונן יראה שכולם הבטחות גשמיות לא רוחניות, ולכאורה יש לתמוה, הרי בפרשה שעברה ראינו כמה התאונן משה רבנו על עם ישראל שאינם עובדים את ה' מאהבה אלא מיראה, ועבודה מיראה היינו בגלל שכר ועונש, וא"כ אם רוצה להרגילים באהבת ה' מדוע מבטיח להם שוב גשמיות הבאה מדרגה נמוכה של יראת ה' בעבור שכר, ולא מאהבת ה'. ועוד יש להבין שהנה בסוף הפרשה הקודמת אמרה התורה וְשִׁמְרָתָהּ אֵת הַמִּצְוָה וְאֵת הַחֻקִּים וְאֵת הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי מֵצַוְךָ הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם, ופירש רש"י: היום לעשותם ולמחר לעולם הבא ליטול שכרם. והנה מיד לאחר מכן בפרשה שלנו מבטיחה התורה שכר גשמי בעולם הזה, וא"כ הרי ח"ו התורה סותרת את עצמה.

וטרם שנבאר נעמוד על דבר נוסף בכל ההבטחות שבפרשתנו, שהתורה אומרת וְהָיָה עִקֵּב תִּשְׁמְעוּן אֵת הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה וְשִׁמְרָתָם וְעֲשִׂיתֶם אֹתָם, ומשמע שכל הברכות תלויות בשמירה ועשיה, וצריך להבין מהם השמירה והעשיה, ונראה לבאר בס"ד ע"פ מה שכתב רש"י בסוף פרשה שעברה (ז' ט') לאוהביו - אלו שעושים מאהבה, ולשומרי מצותיו - אלו העושים מיראה, ונראה טעמו של רש"י שכל שמירה הינה מעבירות והיינו לאוויים, וכמו שאומרת הגמרא (ערובין צ"ו.) כל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה, שהאדם שומר את עצמו מלחטוא, והאדם שנשמר מן החטא הוא משום שירא מן העונש העתיד לבוא עליו בגין החטא. ואולם עשיה אלו מצוות עשה בודאי, שנובעות מאהבת האדם לה' ולמצוותיו ולכן הוא עושה אותם, וכמו שאומרים רבותינו (רע"ב על מסכת אבות פרק א משנה ג) וז"ל: אע"פ שאתה עובד מאהבה עבוד ג"כ מיראה, שהעובד מאהבה זריז במצוות עשה, והעובד מיראה נזהר ממצוות לא תעשה. ונמצאת עבודתו שלמה. וכן אמרו חז"ל (ירושלמי פ"ט ה"ה) עבוד מאהבה עבוד מיראה. שאם באת לבעוט דע שאתה ירא ואין ירא בועט. עכ"ל. ומעתה מה שנאמר אצלנו בפסוק וְשִׁמְרָתֶם וְעֲשִׂיתֶם, שמירה מוסבת על מצוות לא תעשה הבאות מיראה, ועשיה מוסבת על מצוות עשה הבאות מאהבה.

ובזה יבוארו המשך הפסוקים, שהקב"ה כנגד השמירה והעשיה שלהם מבטיח לבני ישראל מידה כנגד מידה, כנגד השמירה והיינו מעבירות כאמור, וְשִׁמְרָה אֵלֶּיךָ לָךְ אֵת הַבְּרִית וְאֵת הַחֻקִּים אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם, דהיינו שמירה כנגד שמירה. וכנגד העשיה שבאה מאהבה מבטיח לבני ישראל וְאֵלֶיךָ הרי שכנגד העשיה הנובעת מאהבת ישראל לה' ולמצוותיו מחזיר הקב"ה אהבה.

אך לא די בכך אלא מוסיף עוד וּבְרַקָּה וְהַרְקָה וּבְרַקָּה פְּרִי בְטָנְךָ וּפְרִי אֲדָמָתְךָ וכו', שְׁגַר אֶלְפִיךָ וְעִשְׂתָּרֶת צֹאנְךָ וכו', בְּרוּךְ תִּהְיֶה מִכָּל הָעַמִּים, לא יִהְיֶה לְךָ עֶקֶר וְעִקְרָה וּבְבִקְמָתְךָ, וְהִסִּיר ה' מִמֶּךָ כָּל חֲלִי וְכָל מַדְוֵי מִצְרַיִם הַרְעִים אֲשֶׁר יִדְעָתָה לֹא יִשְׁמִימֶם לְךָ וְנִתְּנָם בְּכָל שָׁנָאִיד. וְאֶכְלָתָה אֵת כָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר ה' אֶלְפִיךָ נָתַן לְךָ. ונראה לבאר שכן בסוף הפרשה שעברה על הפסוק (ז' ט') לאלף דור, מפרש רש"י: ולהלן הוא אומר לאלפים כאן שהוא סמוך אצל לשומרי מצותיו העושים מיראה הוא אומר לאלף ולהלן שהוא

טעון גניזה | נא לא לקרוא בשעת התפילה וקריאת התורה!

להצלחת חן בת רחל

הליכות והלכות

אל תיקרי הליכות אלא הלכות (נידה ע"ג).

הנהגות זכר לחורבן (המשך)

באמירת הלשם יחוד ובקשת אלוקינו אלוקי אבותינו, ומזמור על נהרות בבל שאמירתם אינה אורכת יותר מדקה וחצי, והיא רבת התועלת לנפש האדם.

י. וכמו כן בשעת החופה תיקנו חכמים לזכור את חורבן ירושלים, ולכן תיקנו שהחתן לוקח אפר מקלה ונותן בראשו במקום הנחת תפילין, (ב"ב סו, רמב"ם תעניות פ"ה ה"ג, שו"ע סי' תק"ס סעי' ב'), [ואולם הגר"ח קנייבסקי שליט"א בספרו קרית מלך על הרמב"ם (שם) כתב שגם הכלה צריכה ליתן על ראשה והוא מבואר במדרש שוחר טוב (מזמור קכ"א אות ג), ע"ש. אולם מהגמרא לא נראה כך, שהרי אמרה זה אפר מקלה שבראש חתנים, ולא אמרה בראש חתן וכלה, וגם הרמב"ם והטור והשו"ע כולם כתבו שהחתן לוקח, וא"כ צריך לומר שמבינים שהש"ס חולק על המדרש והלה כהש"ס, כן נלע"ד]. ובאשכנזי נהגו ליתן בשעת הברכה אפר בראש החתן, ובספרד נהגו ליתן בראשו עטרה עשויה מעלה זית, לפי שהזית מר זכר לאבלות ירושלים. (טור אבן העזר סי' ס"ה). וכתב הב"י בשם הכלבו שלא נהגו בנתינת אפר מקלה ובמקום זה נהגו לשבר הכוס, וכן מנהג הספרדים כיום. ולעומתו הרמ"א (ד"מ אות ב') כתב שבארצותם נהגו בשניהם, וכן מנהג האשכנזים כיום. [למרות שהביאור הלכה העיד שאינם נוהגים בכך, כיום השתנה המנהג]. ואולם גם לספרדים מותר ואשריו למי שיקיים מנהג רבותינו, ויקחו נייר וישרפוהו מעט ויתנו מהאפר על ראש החתן במקום הנחת תפילין. [שהמעין בטעם שכתב הכלבו משום שרבים אינם מניחים תפילין, ובשבילם אינו פאר תחת אפר, א"כ זה להמון העם, אך מי שמניח תמיד מדוע ימנע מזה, וכ"כ בשו"ת אור לציון (ח"ג פ"ל אות ב), אולם מ"ש שדי ברגע אחד כדי לקיים תקנת חכמים ואח"כ יכולים להסירו. מלשון הטור (אה"ע סי' ס"ה) שכתב שנהגו באשכנזי ליתן אפר בשעת הברכה, משמע במשך כל זמן הברכה, ולא לרגע אחד, וגם מלשון הש"ס והרמב"ם שכך היו תחת החופה, ומ"מ בודאי כונתו למי שאינו יכול שבזה קיים עכ"פ תקנת חכמים, וכן העלה בשו"ת דורש"י ציון (סי' א) באורך שמצוה להחזיר עטרה ליושנה, ואין בזה משום מוציא לעז על הראשונים].

יא. כאמור, כיום נהגו כולם לשבור כוס זכוכית אחר השבע ברכות, וזה זכר לחורבן, ולכן מה מאוד יש להתפלאות על כך שאחר ששבורים הכוס צועקים כולם מזל טוב, וגם התזמורת מרעימה בקולה, והלא היו צריכים לבכות בזוכרנו את ציון, וכבר העירו על כך גדולי ישראל [עיין בחזו"ע (ד' תעניות עמ' תל"ב תל"ג) שקביץ דבריהם, ויש להוסיף שכ"כ בספר מעשה רוקח על הרמב"ם (תעניות פ"ה ה"ג)], ובספר חזון עובדיה (שם) כתב שאפשר לתקן הדבר ולהחזיר העטרה ליושנה על ידי שהרב מסדר הקדושין יאמר לחתן לומר אחריו מילה מילה פסוק אם אשכחך ירושלים וכו', ואז לאט לאט יבינו הרקע לשבירת הכוס, ושכן יעץ בסדור בית עובד. ואולם כך היא המציאות היום שהחתנים אומרים פסוק זה מילה במילה אך אף אחד לא השתנה, וכאמור כולם מריעים למזל טוב והשמחה מתחילה. ולענ"ד הד"ל, נראה לתקן שלא יעשו טקס שבירת הכוס לאחר השבע ברכות בסמוך לריקודים, אלא קודם השבע ברכות אחר האירוסין וקריאת הכתובה, ומיד לאחר מכן יעשו השבע ברכות, ובכך יפרידו בין הריקודים לשבירה, ובכך ערבה כל שמחה.

ז. גם בעניני הסעודה תיקנו רבותינו תקנות זכר לחורבן, והוא שכאשר עורך שולחן לעשות סעודה לאורחים, מחסר ממנו מעט ומניח מקום פנוי בלא קערה מן הקערות הראויות לתת שם. (שו"ע סי' תק"ס סעי' ב). ואפילו בסעודת מצוה כמילה וחתונה, צריך להשאיר מקום פנוי בשולחן, ואולם בסעודת שבת ויום טוב אינו צריך להניח מקום פנוי בשולחן. (משנ"ב ס"ק ה'). שאסור להראות אבלות בשבת ויו"ט. וכל זה דוקא בסעודות גדולות שמזמין רבים על שולחן, אבל אם אוכל עם בני ביתו, לא גזרו שיניח מקום פנוי בשולחן (שו"ת שבת הלוי ח"י סי' פ"ה).

ח. כתב בווהר בווהר הקדוש (ה"ב דף קנ"ו ע"ב), בשעה שמתענג על שולחן באכילתו יש לו לזכור ולדאוג על קדושת ארץ ישראל ועל בית המקדש החרבים. ובשביל אותה עצבות שהוא נעצב על שולחן על אף השמחה והשתיה אשר שם, הקב"ה מחשיב לו כאילו בנה את ביתו ובנה את כל חורבות בית המקדש, אשרי חלקו. ע"כ. ועל פי דברי הווהר הללו כתב רבנו האר"י (שער המצות פרשת עקב): שצריך האדם להיות זוכר בתוך אכילתו חורבן הבית, ויהיה עצב בלבו ודואג, כי בזמן שבית המקדש קיים היתה השכינה אוכלת באופן אחר יותר מעולה ומשובח ממה שהיא עתה אחר החורבן והיו נתקנים מאד העולמות בתיקון יותר משובח. והשל"ה הקדוש (שער האותיות, קדושת האכילה אות פ"ה) כתב שעל כן נוהגין לומר מזמור על נהרות בבל כו' (תהלים קל"ו) קודם ברכת המזון, ובשבת וביום טוב אומרים מזמור בשב"ה את שיבת ציון וגו' (שם קכ"ו). והביאו דבריו הפוסקים (מ"א סי' א' ס"ק ה' ועוד אחרונים רבים). [וע"פ דברי הווהר ורבנו האר"י והשל"ה חשבתי לבאר דברי רבותינו (הגינה כ"ו): בזמן שבית המקדש קיים מזבח מכפר על אדם עכשיו שולחן של אדם מכפר עליו, והמפרשים ביארו שהשולחן מכפר על ידי הכנסת אורחים שמאכיל על שולחן, ואולם לפי דברי הווהר הקדוש נראה לבאר שבזמן שהאדם אוכל על שולחן ומעלה עליו זכרון חורבן בית המקדש, הרי מעלה עליו כאילו בנה את בית המקדש ואת המזבח והקריב עליו קרבן את מאכלו ומשתהו בעצב אשר מילא את ליבו, ואין לך כפרה גדולה יותר מזו, נמצא ששולחן ממש מזבח כפרה בבית המקדש].

ט. כתב הבן איש חי (פרשת בהר בחוקתי אות א'): על כן ירגיל לומר לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה וכו', הריני זוכר את ירושלים אשר חרבה בעונותינו, והריני מצפה לבנינה שיבנה אותה הקדוש ברוך הוא במהרה בימינו אמן, ויהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו, שתשכון בתוך ירושלים עירך כאשר דברת, וכסא דוד עבדך מהרה בתוכה תכין, ובנה אותה בנין עולם במהרה בימינו, וקיים בה מקרא שכתוב ואני אהיה לה נאם ה' חומת אש סביב, ולכבוד אהיה בתוכה. וגם יזהר לומר בתוך הסעודה פטום הקטורת ופרק איזהו מקומן, ואחר כך יאמר אלהינו ואלוהי אבותינו וכו', עכ"ל. וכל אדם ישתדל בזה, ואם קשה עליו אמירת פטום הקטורת ופרק איזהו מקומן, לפחות יזהר